

Marek, Anna

Dzieje i problematyka "Pamiętnika Lekarskiego Warszawskiego" Wilhelma Malcza (1828-1829)

Medycyna Nowożytna 9/1 - 2, 177-197

2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Marek

Dzieje i problematyka „Pamiętnika Lekarskiego Warszawskiego” Wilhelma Malcza (1828–1829)

Rozwój medycyny w początkach XIX wieku zmusił lekarzy do wymiany spostrzeżeń i szukania najlepszego sposobu leczenia. Niezastąpionym sprzymierzeńcem medyków stała się prasa, która coraz częściej zastępowała łacinę językiem narodowym, dzięki czemu możliwe było dotarcie do całej społeczności medycznej. W Europie ukazywały się już pisma ogólnolekarskie, specjalistyczne, poświęcone higienie i wiele popularnonaukowych¹. W Polsce natomiast ze względu na trudną sytuację polityczną, prasy medycznej właściwie nie było. Co prawda w latach 1801–1802 wychodził w stolicy „Dziennik

---

¹ „Pamiętnik...” zamieszczał artykuły tłumaczone z następujących czasopism zagranicznych: „Archives générales de Médecine”, „Gazette des Hopitaux civils et Militaires”, „Journal de Clinique médicale, de Pharmacie et de Toxicologie”, „Journal de Pharmacie”, „Journal der Chirurgie und Augenheilkunde”, „Journal des Physiologie Experimentale et Pathologie”, „Journal der praktischen Heilkunde”, „Medico surgical transaction”, „Revue médicale”, „The London Medical Gazzette”.

Zdrowia dla wszystkich stanów” Leopolda Lafontaine², popularyzujący zasady higieny i wiadomości z zakresu medycyny, jednak ze względu na małą liczbę prenumeratorów (co potwierdza w przedmowie do 12-go numeru „Dziennika Zdrowia” sam wydawca) szybko przestał się ukazywać. Warto przy tej okazji nadmienić, iż gazeta redagowana była po niemiecku a następnie tłumaczona na język polski przez Jakuba Adamczewskiego³. Wzmianki dotyczące higieny czy medycyny pojawiały się czasem w gazetach popularnych⁴. Na teren Królestwa Polskiego, docierała jedynie prasa zagraniczna i niekiedy informacje od praktykujących poza krajem polskich adeptów sztuki medycznej⁵. Zagraniczne periodyki trafiały jednak do niewielkiej liczby czytelników i to bardzo nieregularnie. Wpływały na to koszty, trudności transportowe, a na prowincji także ograniczenia językowe. Brak większego zapotrzebowania na gazety medyczne wynikał także z małej liczby lekarzy. Powodowało to, iż uboższe warstwy społeczeństwa nie były objęte opieką medyczną. Dopiero otwarcie w 1809 roku Wydziału Administracyjno-Lekarskiego a w 1817

² Leopold Lafontaine (1756–1812) – medycynę ukończył w Strasburgu, następnie przybył do Galicji jako lekarz wojskowy, był nadwornym lekarzem Stanisława Augusta. W latach 1801–1802 redagował i wydawał „Dziennik Zdrowia”. Brał udział w wyprawie do Rosji 1812 r. [w:] S. Koźmiński, *Słownik lekarzów polskich*, Warszawa 1888, s. 261.

³ Jan Kucharzewski, *Czasopiśmiennictwo polskie wieku XIX w Królestwie, na Litwie i Rusi oraz na emigracji. Zarys bibliograficzno-historyczny*, Warszawa 1911, s. 17.

⁴ Informacje w prasie popularnej miały charakter rozporządzeń, ogłoszeń i podziękowań:

„Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” 1807, nr 30, s. 383 – Prezydent Węgrycki nakazał właścicielom posesji, aby na własny koszt oczyścili podwórza z błota i nieczystości.

„Gazeta Warszawska” dodatek do numeru 79 z 2.10.1810, s. 1413 – Minister policji ogłasza wiadomość o wybuchu epidemii i ogranicza ruch osób i towarów.

„Gazeta Warszawska” 1810, dodatek do nr 76, s. 1355 – W związku z epidemią ospy – policja będzie kontrolowała domy, zakazuje rodzicom z dziećmi odwiedzania domów zagrożonych oraz propaguje wśród ludności szczepienie ospy.

„Gazeta Warszawska” 1810, nr 78, s. 1344 – Doniesienie, iż dr Kulpiński osiadł w Warszawie i rozpoczął praktykę.

„Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” 1822, nr 25, s. 251 – Wiersz dla dr. J. Czekińskiego, w podziękowaniu za uratowanie życia.

„Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” 1824, nr 50, s. 617 – Informacja sekretarza Towarzystwa Lekarskiego Paryskiego, o ogłoszeniu ważnego wynalazku – instrumentu do kruszenia kamieni.

„Gazeta Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego” 1824, nr 52, s. 638 – Doniesienie o założeniu w Warszawie Instytutu wyrabiającego rozmaite wody mineralne do picia.

„Kurier Warszawski” 1827, nr 241, s. 1027 – Dziekan Wydziału Lekarskiego Królewskiego Uniwersytetu informuje o rozpoczęciu nowego kursu położniczego dla kobiet.

⁵ J. Peszke, *Stulecie TLW*, W-wa 1931, s. 72 – bawiący za granicą lekarze: K. Kaczkowski, L. Koehler, Maurycy Wolff w 1829 roku nadesłali do TLW listy treści naukowej.

roku Uniwersytetu z Wydziałem Lekarskim zwiększyło liczbę dyplomowanych lekarzy. W 1820 roku powołane zostało do życia Towarzystwo Lekarskie Warszawskie (TLW), kolejne stowarzyszenie naukowe po powstałym w 1800 roku Towarzystwie Przyjaciół Nauk (TPN). TLW zachęcało lekarzy do dzielenia się swymi spostrzeżeniami i doświadczeniami, wspierało prowadzenie prac badawczych a zarazem wpływało na rozwój życia umysłowego stolicy. W tym środowisku pojawił się pogląd, iż gazeta o tematyce medycznej naprawdę jest potrzebna.

W 1828 roku kilkunastu lekarzy warszawskich⁶, podjęło decyzję o wydawaniu pisma medycznego w języku ojczystym. „Pamiętnik Lekarski Warszawski” (dalej „Pamiętnik....”) był pierwszym naukowym, w pełni polskim czasopismem lekarskim, redagowanym i wydawanym przez Polaka – Wilhelma Malcza – wielkiego społecznika i wybitnego lekarza.

Jan Fryderyk Wilhelm Malcz urodził się w Warszawie 30 XI 1795 roku. Po ukończeniu liceum warszawskiego w 1814 roku rozpoczął studia lekarskie na wydziale akademickim nauk medycznych. W 1817 roku udał się do Berlina i tam 24.VII.1818 roku uzyskał stopień doktora. Odbył liczne podróże naukowe do ośrodków w Anglii, Austrii, Francji, Niemczech i Włoch. W 1821 roku powrócił do Warszawy i rozpoczął praktykę lekarską. Pracował m.in. w Instytucie Głuchoniemych i Ociemniałych, a od 1827 roku został lekarzem naczelnym Szpitala Św. Rocha. Był prekursorem leczenia „fumigacjami”, sprowadzając do Szpitala Św. Rocha maszynę do siarczanowych napażeń, którymi leczono reumatyzm i niektóre choroby skórne. Wyprzedził w tym Szpital Dzieciątka Jezus i św. Łazarza⁷. Cieszył się wielkim poważaniem nie tylko dzięki swojej pracy ale i działalności charytatywnej głównie w ewangelickiej gminie wyznaniowej. Był wiceprezesem wydziału sierot i ochron w Towarzystwie Dobroczyńności. 20.I.1828 roku został członkiem przybranym TPN, a 23.IV.1831 roku członkiem czynnym. Przy wyborach, jak pisze T. Ostrowska, była brana pod uwagę „jego wziętość powszechna w sztuce lekarskiej, stanowczość około chorych i rannych wojowników oraz wkład pracy przy wydawaniu przezeń czasopisma lekarskiego”⁸. W czasie Powstania Listopadowego pełnił funkcję naczelnego lekarza gwardii

⁶ Przedmowa „Pamiętnik...” 1828. Oprócz tego stwierdzenia żadne źródło nie wymienia nazwisk tych lekarzy. Prawdopodobnie byli to członkowie TLW lub lekarze z TPN.

⁷ Z. Podgórska-Klawe, *Od hospicjum do współczesnego szpitala*, W-wa 1981, s.216; Tejże: *Szpitala warszawskie 1388-1945*, Warszawa 1975, s. 162.

⁸ T. Ostrowska, *Przedstawiciele nauk medycznych i ich działalność naukowa w TPN (1800-1832)*, Warszawa 1982, s. 59.

narodowej miasta Warszawy. Podczas epidemii (1831 r.) przewodniczył Komitetowi Centralnemu Zdrowia dla zwalczania cholery, a następnie założył szpital dla tych chorych. Od 1834 roku przez 18 lat był prezesem kolegium kościelnego warszawskiej gminy ewangelicko-augsburskiej. Dzięki jego inicjatywie w 1837 roku powstał Szpital Ewangelicki. W 1850 roku w uznaniu zasług i piastowanych stanowisk otrzymał tytuł szlachecki. Zmarł 28.IX.1852 roku w Warszawie⁹.

W. Malcz dał się poznać współczesnym nie tylko jako biegły w naukach lekarskich ale także posiadający gruntowną znajomość wielu języków⁸. Te zdolności ułatwiły mu podjęcie wielkiego jak na tamte czasy zadania – stworzenia gazety medycznej. Wśród licznych powodów skłaniających do wydawania pisma, sam W. Malcz wymienia: „*gazeta jest najlepszym sposobem aby upowszechnić swoje doświadczenia i przekazać je innym. Opisanie swych spostrzeżeń oraz poparcie ich znajomością budowy ciała ludzkiego, może przyczynić się do odkrycia nowych metod leczenia. Każdy szybko upowszechniony postęp lub odkrycie pobudza innych do pracy na rzecz społeczeństwa. Prasa jest doskonałym miejscem dla nowych odkryć, gdyż nie wszystkich stać na wydawanie szczegółowych traktatów (z braku czasu, wytrwałości i finansów)*”¹⁰. Wspomnieć przy tej okazji warto, że równoległe z „Pamiętnikiem...” ukazywał się w języku niemieckim „Magazin für Heilkunde und Naturwissenschaft in Pohlen”, redagowany i wydawany przez Leopolda Leo. Dostrzegano wtedy potrzebę pisania w języku obcym dla znacznej liczby lekarzy niemieckich przebywających na ziemiach polskich, a także dla Polaków którzy studiowali na uczelniach zagranicznych i znali ten język¹¹. Nawet studenci uczący się w kraju interesowali się nauką niemiecką, gdyż ich nauczycielami byli najczęściej Niemcy. Gazeta L. Leo przeznaczona była głównie dla lekarzy prowincjonalnych i dla osób nie związanych ze światem lekarskim. Miała zatem bardziej popularny charakter niż czasopismo Malcza.

W latach 1828–1829 wyszły dwa tomy „Pamiętnika...”, każdy po cztery dziewięćdziesiąt posyty o formacie 21,5 × 12,8 centymetra¹². Już, w pierwszym tomie gazety W. Malcz zapowiedział, iż pismo

⁹ S. Kościński, *op. cit.* s. 302; T. Ostrowska, *Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie w XIX wieku (1800–1900). Zarys historyczno-biograficzny*, Warszawa 1973, s. 261; T. Ostrowska, *Przedstawiciele nauk...*, s. 96–125.

¹⁰ „Pamiętnik...”, 1828, *Przedmowa*, s. I–IV.

¹¹ Najwięcej Polaków studiowało na uczelniach niemieckich

¹² Format gazety podany w tekście – sygnatura 302035 – GBL. Mf 23913 w Bibliotece Narodowej podaje wymiary 21,5 x 13,5 cm. Ostrowska w opisie bibliograficznym czasopism podaje format 207 x 125. (T. Ostrowska, *Polskie czasopiśmiennictwo...*, s. 226.).

Ryc. 1. J.F. Wilhelm Malcz (1795-1852).

będzie ukazywać się nieregularnie. Zapewne miało to związek z trudnościami finansowymi, gdyż gazeta nie była sponsorowana przez żadnego mecenasa, a cały koszt jej wydawania ponosił sam Malcz.

Od pierwszego numeru na stronie tytułowej znajdujemy cytaty M. A. Lucanusa¹³: *Servare modum, finemque tenere naturamque sequi*, co w wolnym tłumaczeniu znaczy: Zachować umiar, patrzeć końca, (zdążać do celu) w zgodzie z naturą.

Strona tytułowa zawierała jeszcze informację o wydawcy i miejscu drukowania: Warszawa nakładem wydawcy w Drukarni A. Gałęzowskiego et com. przy ulicy Żabiej N. 472¹⁴.

Na kolejnej stronie, jak zwykle w tamtych czasach pojawia się informacja, że pismo wydawane było za pozwoleniem cenzury rządowej.

Gazeta dostępna była w prenumeracie rocznej wynoszącej 20 złp dla Warszawy a dla osób z prowincji „za cenę dla kosztów rozwożenia nieco podwyższoną”¹⁵ tj. wynoszącą 24 złp. Cena numeru była stała¹⁶.

Pierwszy tom w liczbie 49 egzemplarzy prenumerowało 45 osób oraz TLW. Wśród prenumeratorów przeważali lekarze ale były także osoby nie mające nic wspólnego z medycyną: hrabina Sobańska¹⁷,

---

¹³ M. A. Lucanus (39–65), wybitny poeta rzymski, z pochodzenia Hiszpan, wnuk Seneki Starszego, siostrzeniec Młodszego. Kształcił się początkowo w Rzymie, potem w Atenach, np. przebywał na dworze Nerona. Pisał bardzo dużo zarówno prozą jak i wierszem. *Encyklopedia powszechna Ultima Thule*, pod red. dr S. F. Michalskiego, Warszawa 1934.

¹⁴ Drukarnia Antoniego Gałęzowskiego odgrywała przed Powstaniem Listopadowym wielką rolę. Założył ją w 1825 r. Antoni Brzezina (właściciel składu nut i księgarz). W 1827 r. nabył ją A. Gałęzowski przenosząc na ulicę Senatorską nr 472. U Gałęzowskiego drukowano „Gazetę Polską” (1826–1831), „Pamiętnik Lekarski Warszawski (1828–1829)”, „Themis Polską” (1828–1830), „Kurier Polski” (1829–1831) oraz szereg czasopism naukowych powstałych w roku 1830. (J. Łojek, *Studia nad prasą i opinią publiczną w Królestwie Polskim 1815–1830*, Warszawa 1966, s. 116).

¹⁵ „Pamiętnik...”, 1828 – *Przedmowa*.

¹⁶ W pierwszej połowie XIX wieku cena polskich gazet medycznych utrzymywała się na stałym poziomie. Roczna prenumerata dla Warszawy wynosiła: 20 złp za „Pamiętnik Lekarski Warszawski” i „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego” oraz 3 rub sr 60 kop (tj. 20 złp) za „Tygodnik Lekarski”. „Dziennik Zdrowia” kosztował 27 złp za pół roku.

¹⁷ Hrabina Sobańska – w związku z brakiem imienia istnieje trudność w rozszyfrowaniu osoby. Jednak najprawdopodobniej gazetę prenumerowała Wiktoria z Orłowskich Sobańska (1772–1858) – filantropka, mecenas kultury – dzięki niej wzbogaciła się biblioteka i galeria obrazów w Obodówec na Podolu. W testamencie poczyniła zapisy na stypendia dla młodzieży polskiej uczącej się w Rzymie. [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, Warszawa 1999, t. XXXIX/3, z. 162, s. 417.

PAMIĘTNIK LEKARSKI WARSZAWSKI.

„Servare modum, finemque tenere
naturamque sequi.“

M. A. LUCANUS.

TOMU II^{go} POSZYT III.

WARSZAWA.

NAKŁADEM WYDAWCY,

W DRUKARNI A. GAŁĘZOWSKIEGO I KOMP.

PRZY ULICY ŻABIĘY N. 472.

1829.

hrabia Tomasz Łubieński¹⁸, szambelan Józef Tymowski¹⁹, księgarz Józef Węcki²⁰, sekretarz Urzędu Muncypalnego Grzegorz Jaholkowski²¹. Dwa egzemplarze pisma zaprenumerowało Towarzystwo Lekarskie Warszawskie²².

„Pamiętnik ...” swym zasięgiem obejmował teren Królestwa Polskiego – obwód kielecki i łęczycki, Suwałki, Lublin, Rawę, Siedlce i Chełmno. Docierał także do Krzemieńca w Cesarstwie Rosyjskim. Oprócz oryginalnych artykułów „Pamiętnik...” drukował referaty wcześniej wygłaszane na posiedzeniach TLW w latach 1821–1828²³.

¹⁸ Hr. Tomasz Łubieński – (1784–1870) – general wojsk polskich, konserwatywny polityk, w latach 1806–1814 uczestnik kampanii napoleońskiej (wspierał J. Kozietulskiego pod Somossierą), współzałożyciel Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i Banku Polskiego. Od 1829 r. senator kasztelan. Mimo niechęci do powstania Listopadowego dowodził w nim dywizją i piastował wysokie funkcje, od czerwca 1831 r. szef sztabu głównego. Po powstaniu wraz z bratem Henrykiem, kierował działalnością domu handlowego – Bracia Łubieńscy i S-ka. [w:] *Encyklopedia Powszechna*, Warszawa 1984, t. II, s. 808.

¹⁹ Józef Tymowski (1791–1870) – ekonomista i polityk polski. Studia prawniczko-ekonomiczne ukończył w Warszawie. Prezes Banku Polskiego w Warszawie, w 1856 r. sekretarz stanu Królestwa Polskiego. [w:] *Encyklopedia Gutenberga*, t. XVII, s. 247.

²⁰ Józef Węcki (zm. ok. 1850) – księgarz, drukarz i nakładca warszawski. W latach 1807–1810 zarządzał Drukarnią Akademicką J. Zawadzkiego w Wilnie. W 1810 r. założył w Warszawie filię księgarni wileńskiej, która połączyła działalność handlową z drukarsko-wydawniczą. Księgarnia zasłużyła się wydawaniem *Historii literatury polskiej* F. Bentkowskiego (1814), *Opisu starożytnej Polski* T. Świeckiego (1816) oraz „Pamiętnika Warszawskiego” (1815–22). W 1817 r. wraz z tytułem uprzywilejowanego księgarza i typografa dworu Królestwa Polskiego Węcki otrzymał prawo druku podręczników i wydał szereg dzieł wybitnych uczonych: Lelewela, Grodecka, Śniadeckich i in. Węcki obok techniki miedziorytowej stosował mało dotąd znaną litografię i jako jeden z pierwszych zaczął płacić honoraria autorskie. [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer, B. Kocowski, J. Trzynadłowski, Warszawa 1971, s. 447.

²¹ Jaholkowski Grzegorz – (1789–1863) – orędownik literatury, przez kilkanaście lat w Warszawie był sekretarzem generalnym magistratu. Biegły w historii miasta, zamilowany w piśmiennictwie krajowym, pomagał autorom w ich pracach, zbierał dla nich materiały, czyniąc to bezinteresownie. Współpracował przy takich dziełach jak: *Opisanie Warszawy Gołębiowskiego* (1827), *Cmentarz Powązkowski Wójcickiego*. Sam oprócz kilku biografii umieszczonych w życiorysach Bernsteina nic nie ogłosił. [w:] *Encyklopedia ogólna wiedzy ludzkiej*, Warszawa 1874, t. VII, s. 202.

²² Lista prenumeratorów, „Pamiętnik...”, 1828...

²³ Gazeta zamieściła np. referaty wygłaszane na posiedzeniach TLW *Zapalenie odnóg oddechowych, połączone z wyrzutem utworów błoniastych* „Pamiętnik ...” 1828, t. I, s. 1–16; *Opisanie nowych narzędzi do odcięcia żyły macicznej* „Pamiętnik ...”, 1828, t. I, s. 17–42; *O własnościach Chlorków Wapna, Sody i Potażu i ich użyciu w Sztuce Lekarskiej* „Pamiętnik...”, 1828, t. I, s. 87–124. *Dowody, że mięta pieprzna kraiowa i olej z niej pędzony nie ustępują w dobroci zieli i oleiowi tegoż nazwiska z zagranicy sprowadzonym (wygłaszane na posiedzeniu działu umiejętności w TPN)*, „Pamiętnik ...”, 1828, t. I, s. 233–247, *O sposobach usuwania Kamieni urynowych z pęcherza* „Pamiętnik ...”, 1828, t. I, s. 273–327, *Opisanie pęknięcia pochwy macicznej w czasie porodu i wystąpienia dziecka w jamę brzuszną* „Pamiętnik...”, 1828,

Miał zatem naukowy charakter i przeznaczony był przede wszystkim dla lekarzy. Dzięki niemu medycy mogli wzbogacić swoją wiedzę o rozwijającej się nauce, podnieść kwalifikacje ale także zamieszczać własne spostrzeżenia i podzielić się doświadczeniami. Zakładając gazetę Malcz pragnął aby pismo stało się ważnym źródłem informacji, szczególnie dla lekarzy, którzy z różnych przyczyn – językowych czy ekonomicznych nie mogli korzystać z monografii lekarskich.

Zakres prezentowanych w „Pamiętniku” tematów był bardzo duży. Prawie każda dziedzina medycyny miała kilka artykułów jej poświęconych (ilustruje to zamieszczona na końcu artykułu tabela). I tak: szeroko rozumiane choroby wewnętrzne omawiane były w artykułach o zapaleniu dróg oddechowych, febrze, chorobie wątroby, aneurysmacie aorty brzusznej, skutkach zatrucia roślinnego tzw. wronim okiem, zapaleniu krtani a także przeprowadzono analizę doświadczenia nad trawieniem u młodzieńca z „fistulą żołądkową” (przetoką). Sparaliżowanie twarzy, zapalenie mózgu i błon mózgowych (opon) oraz „wodna puchlina mózgu” (obrzęk?) to tematy z zakresu neurologii. Trzeba tu przypomnieć, iż neurologia jako oddzielna dziedzina w tym czasie nie istniała. Wykształciła się dopiero w drugiej połowie XIX wieku z chorób wewnętrznych (podobnie rzecz się ma z pediatrią, psychiatrią i dermatologią). Artykuły poruszały także sprawy dotyczące chorób wenerycznych i zakaźnych (m.in. szkarlatyny, dżumy oraz problem szczepienia ospy).

Sporo miejsca zajmuje problem chorych dzieci. W artykułach możemy przeczytać o leczeniu guzów krwistych na głowie, znamion metodą podwiązania oraz o chorobie błękitnej u noworodków. Artykuł ten opisuje doświadczenia dr Dittnera ze Strasburga w Prusach Zachodnich.

Autor nadmienia, iż przyczyną choroby w dziewięciu na dziesięć przypadków jest otwarty przewód Botalla²⁴.

W dziedzinie chorób kobiecych i położnictwa, omawiano natomiast nowe narzędzia przeznaczone do operacji ginekologicznych zajmowano się dietą w ciąży i przedstawiono przypadek pęknięcia pochwy macicznej w czasie porodu i wydobycia dziecka przez jamę brzuszną.

W artykułach poświęconych tzw. wówczas chorobom zewnętrznym mogliśmy przeczytać o ranach piersi, operacjach szyjki macicy, kiszki stolcowej, o usunięciu kamieni z pęcherza, ropniach szczęki górnej oraz o nowym sposobie tamowania krwotoków naczyniowych przy większych operacjach.

t. I, s. 337–345, *O nowym sposobie leczenia fistuł* „Pamiętnik...”, 1828, t. II, s. 1–11, *Opisanie dwóch nowych skaryfikatorów fistulowych* „Pamiętnik...”, 1828, t. II, s. 12–27, *O koltunie* „Pamiętnik...” 1829, t. II, s. 413–444.

²⁴ *Choroba błękitna dzieci nowo narodzonych* „Pamiętnik...”, 1828, t. II, s. 413–444,

Najwięcej artykułów dotyczyło jednak farmakologii. Przedstawiono rozbiór chemiczny roślin leczniczych, omawiano właściwości i skutki stosowania chlorków wapnia, sody, potasu, saletranu srebra. Zalecano stosowanie ekstraktu sasanki w kokluszu i podawano m.in. recepturę na maść na oparzeliznę. Dostrzegano ogromną potrzebę wymiany doświadczeń z zakresu receptury i stosowania środków. Sam W. Malcz stwierdził „im więcej zbierze się spostrzeżeń podobnych, tymi samymi sposobami uleczonych, tym środek zalecany staje się pewniejszy”²⁵. Zachęcał w ten sposób do prowadzenia dyskusji na łamach pisma. Pojedyncze artykuły poruszały tematy: leczenia jąkania, użycia „Angielskich mamek” czyli flaszek do karmienia niemowląt. Zwraca uwagę artykuł późniejszego krakowskiego profesora, Ludwika Bierkowskiego o transfuzji krwi i aparacie do jej stosowania, sprawdzonym wcześniej na zwierzętach. Sporo miejsca zajęły artykuły poświęcone kołtunowi. Oprócz informacji przekazywanych przez lekarzy, sprawę tę poruszał literat Adam Chłędowski²⁶. Ten cykl artykułów kończy sam wydawca W. Malcz, który twierdzi, że aby móc określić przyczynę tej choroby lekarze muszą przeprowadzać dokładny wywiad. Nie mając danych snują bowiem najprzeróżniejsze o niej domysły²⁷. W artykule przedstawia tabelę, która zbieranie takich danych ułatwiała.

W gazecie nie zabrakło też tematu z historii medycyny: „Niektóre myśli o balsamowaniu trupów w starożytności”, z którego autor tłumaczenia, dr Mile wyciągał wnioski o naturze chorób zakaźnych. Twórca „Pamiętnika...” systematyzował zawartość pisma w działy. Pierwsza część poszytu zawierała zwykle od 3 do 10 rozpraw, następnie zamieszczane były krótkie informacje w dziale „Rozmaitości”. Wśród licznych artykułów były prace oryginalne, oparte na własnych doświadczeniach, doniesienia z kraju i zagranicy oraz kazuistyka. Niektóre prace tłumaczono z czasopism zagranicznych (z angielskich,

²⁵ „Pamiętnik...”, 1828, t. II, s. 69.

²⁶ Adam Tomasz Chłędowski, ur. 1790 w Jaworniku w ziemi rzeszowskiej, publicysta, bibliotekarz, bibliograf. Współzałożyciel i wydawca w latach 1816–1819 „Pamiętnika Lwowskiego” – pierwszego lwowskiego czasopisma literackiego. W 1821 roku objął po Lelewelu stanowisko bibliotekarza w Bibliotece Publicznej w Warszawie oraz wykładał bibliografię na Uniwersytecie Warszawskim. W latach 1821–1822 był redaktorem „Gazety Literackiej”, a między 1823–1827 dyrektorem Drukarni Rządowej. Od 1824 do 1828 redagował „Monitor Warszawski” (przemianowany w 1828 r. na „Dziennik Powszechny Krajowy”) pismo skupiające propagatorów hasel powstańczych. Podczas Powstania Listopadowego nadzorował pocztę i prasę. Od 1831 r. na emigracji (prowadził m.in. księgarnię w Paryżu), *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1963, t. II, s. 463

²⁷ „Pamiętnik...”, 1829, t. II, s. 450–451.

francuskich i niemieckich). Sam W. Malcz – redaktor, był autorem jedenastu artykułów i krótkich notatek w dziale „Rozmaitości”, pięciu tłumaczeń i jednego omówienia nowo wydanego dzieła²⁸. Nie znajdziemy natomiast w „Pamiętniku...” tak charakterystycznych dla prasy drugiej połowy XIX wieku ogłoszeń i nekrologów. Warto tu zaznaczyć, iż w czwartym poszycie II tomu, w dziale „Rozmaitości” wydawca nie podał nazwisk autorów tekstów. Może przyczyną tego faktu był pośpiech lub co wydaje się bardziej prawdopodobne ich tłumaczem był Malcz i mógł pominąć swoje nazwisko.

Autorami publikacji na łamach gazety były na ogół osoby związane z TLW. Wśród 24 osób piszących do gazety, siedemnaście z nich było członkami Towarzystwa²⁹.

Najwięcej artykułów drukowali w gazecie Jan Mile³⁰ – prezes Warszawskiego Towarzystwa Lekarskiego, Andrzej Janikowski³¹, Ludwik Bierkowski³² – prowadzący Katedrę Chirurgii Teoretycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Aleksander Le Brun³³ i Hipolit Drzewicki³⁴, rodem z Litwy, lekarz wojska polskiego. Wśród autorów znaleźli się także Antoni Niedzielski³⁵ – sekretarz TLW, Filip

²⁸ Wykaz artykułów zamieszczono w dołączonym spisie.

²⁹ J. Peszke, *Stulecie TLW*, Warszawa 1931, s. 42-74.

³⁰ Jan Mile (1789-1839) – w 1814 r. uzyskał stopień magistra medycyny i chirurgii. Trzy lata spędził za granicą, po powrocie objął katedrę fizjologii. Był dziekanem wydziału lekarskiego, członkiem towarzystwa do układania ksiąg elementarnych, członkiem TPN. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s. 323.

³¹ Andrzej Janikowski (1799-1864) – w 1821 r. uzyskał stopień doktora medycyny w Krakowie. Odbывał podróże naukowe. Był współzałożycielem i wykładowcą Szkoły Farmaceutycznej, profesorem medycyny sądowej i psychiatrii w Akademii Medyko-Chirurgicznej. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s. 188.

³² Ludwik Józef Szreniawa Bierkowski (1801-1860) – w 1828 r. w Jenie uzyskał stopień doktora filozofii a w 1829 r. w Lipsku doktora medycyny i chirurgii. W 1830 r. po powrocie do Warszawy zostaje lekarzem w szpitalu Starozakonnym. W latach 1831-1860 profesor kliniki chirurgii w Krakowie. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s. 31.

³³ Aleksander Antoni Le Brun (1803-1868) – w 1824 r. w Warszawie uzyskał stopień magistra medycyny i chirurgii. Podróżował naukowo po Francji, Anglii i Niemczech. W 1827 r. otrzymał w Paryżu stopień naukowy medycyny. Po powrocie do Warszawy, w 1829 r. został lekarzem szpitala Dzieciątka Jezus, a w 1840 r. jego lekarzem naczelnym. W 1842 r. został dyrektorem instytutu szczepienia ospy. W 1860 r. mianowany profesorem chirurgii operacyjnej w Akademii Medyko-Chirurgicznej a następnie w Szkole Głównej. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s.267.

³⁴ Hipolit Drzewicki (1801-1841) – w 1825 r. uzyskał dyplom doktora medycyny. Od 1832 lekarz w wojskowym szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. Od 1828 r. członek TLW a od 1830 r. Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s. 98.

³⁵ Antoni Niedzielski (1794-1852) – w 1819 r. w Krakowie uzyskał stopień doktora medycyny. Lekarz sztabowy wojska polskiego. W latach 1829-1832 sekretarz TLW. [w:] S. Kościński, *op. cit.* s. 352.

Kince³⁶ – członek TPN oraz TLW, Franciszek Brandt³⁷ – jeden z założycieli TLW oraz Jan Tomorowicz³⁸, Józef Czekierski³⁹, Karol Meyer⁴⁰, Jan Bączewicz⁴¹. Wielu lekarzy w tym okresie kształciło się za granicą i podróżowało po Europie. Doświadczeniami tam zdobytymi dzielili się na łamach pisma. Na przykład swoje opinie nadsyłali Ildefons Krysiński⁴² i Jakub Jasiński⁴³.

Nadchodziły także korespondencje z Krzemieńca od Karola Kaczkowskiego⁴⁴, z Międzyrzecza od lekarza dominalnego Franciszka

---

³⁶ Filip Franciszek Kinceł (zm. 1858) – stopień doktora medycyny uzyskał w 1791 r. w Jenie. Praktykował w Warszawie. W 1830 r. wyjechał do Drezna, gdzie zmarł. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 213.

³⁷ Franciszek Antoni Brandt (1777–1837) – w 1802 r. powrócił z Berlina do Warszawy i objął obowiązki profesora położnictwa i dyrektora w zakładzie położniczym. Doktoryzował się w Halle. W 1806 r. zostaje fizykiem m. Warszawy i dyrektorem instytutu szczepienia ospy. Wspólnie z Wolffem, Dziarkowskim i Czekierskim pracował bezpłatnie ćwicząc uczniów w operacjach położniczych i nakładaniu opasek. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 44.

³⁸ Jan Tomorowicz (1787–1831) – stopień doktora medycyny i chirurgii otrzymał w Krakowie w 1819 r. Pełnił funkcję lekarza sztabowego wojska polskiego, następnie był adiunktem kliniki lekarskiej w Uniwersytecie Warszawskim i zastępcą profesora terapii i kliniki medycznej. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 517.

³⁹ Józef Czekierski (1777–1826) – uczył się w Warszawie i Berlinie. Stopień doktora medycyny uzyskał w 1800 r. we Frankfurcie n. Odram. W latach 1801–1806 profesor w warszawskiej szkole dla akuszerki, w 1809 r. wraz z Dziarkowskim, Brandtem i Celińskim założył Wydział Akademicki nauk lekarskich. Zawiadywał także kliniką chirurgiczną w Szpitalu Św. Rocha [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 79.

⁴⁰ Karol Meyer – stopień doktora uzyskał w Wilnie w 1816 r. Praktykował w Międzyrzeczu na Wołyniu. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 315.

⁴¹ Jan Bączewicz (1799–1864) – w 1823 r. w Wilnie otrzymał stopień doktora. Pracował w Szpitalu Głównym Wojskowym na Ujazdowie. W 1854 r. powołany na członka Rady Głównej Opiekuńczej Zakładów Dobroczyńnych. Po zgonie Malcza został lekarzem Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych w Warszawie. Od 1825 r. należał do TLW, od 1851 r. był jego prezesem. Członek Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 21.

⁴² Ildefons Krysiński (1795–1870) – w 1814 r. uzyskał stopień magistra medycyny, wiele podróżował. W 1830 r. został lekarzem w korpusie gen. Dwernickiego. W 1846 r. po powrocie do kraju lekarz ordynujący w szpitalu Św. Jana Bożego, po dwóch latach pracy zostaje lekarzem naczelnym. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 251.

⁴³ Jakub Jasiński (1791–1855) – kształcił się w Warszawie, Berlinie i Wiedniu. W latach 1816–1817 był fizykiem powiatu lipszowskiego. W 1830 – pierwszy ordynator szpitala Św. Łazarza w Warszawie. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 194.

⁴⁴ Karol Kaczkowski (1797–1867) – stopień doktora medycyny uzyskał w Wilnie w 1821 r. Od 1823 r. wykładał higienę w Liceum Krzemienieckim. W 1829 r. powołany do Warszawy na profesora terapii, objął także zarząd służby lekarskiej w wojsku polskim. W 1832 r. osiadł we Lwowie następnie we Włodzimierzu Wołyńskim, w 1842 r. przeniósł się do Berdyczowa, gdzie zawiązał Towarzystwo Lekarskie i dobroczynności. Gorący orędownik oświaty krajowej. Przebywając w Odessie napisał wspomnienia – Wspomnienia z papierów pozostałych po śp. general sztab-lekarzu wojsk polskich ułożył T. Oksza Orzechowski. Ogłosił kilkadziesiąt prac w tym *Dziennik podróży do Krymu*, w r. 1825. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 205.

Kuczyka⁴⁵, z Kalisza od członka TLW Adama Helbricha⁴⁶ i od Michała Chorążewicza – lekarza obwodu kieleckiego. Specjalnie do „Pamiętnika...” pisał swe listy z Paryża – Ludwik Koehler⁴⁷. Wśród autorów nadsyłających artykuły do gazety, znajdowali się także farmaceuci – Józef Celiński⁴⁸ i Szymon Fabian, właściciel apteki w Nowym Dworze. Zamieszczono także fragment rozprawy magisterskiej aptekarza – J. Wareskiego, omawiającej rozbiór chemiczny rośliny zwanej Barszcz polski.

Innym interesującym materiałem publikowanym na końcu pięciu poszytów „Pamiętnika...” były tablice litograficzne A. Brauna przedstawiające narzędzia lekarskie. Ten nowy sposób przekazywania informacji był graficznym uzupełnieniem, danych zawartych w tekście. Trzeba tu podkreślić patriotyzm autorów artykułów. Udowodniali oni, iż produkty krajowe, zioła i rośliny, nie ustępują zagranicznym i można a nawet trzeba z nich korzystać. Podkreślali swój wkład w tworzenie nowych narzędzi ale nie pomijali znaczenia zagranicznych wynalazków.

„Pamiętnik...” był nader starannie redagowany. Podwójną była załuga Malcza, bo nie tylko własnym nakładem wydawał wspomniane czasopismo, ale poświęcał mu nadto wiele czasu, jako sumienny redaktor a zarazem współpracownik⁴⁹. W. Malcz nie płacił chyba honorariów autorom, bo takiej wzmianki w „Pamiętniku...” nie ma, a zwyczaj ten rozpowszechnił się na ziemiach polskich dopiero w drugiej

---

⁴⁵ Franciszek Ksawery Kuczyk (1796–1855) – stopień magistra medycyny uzyskał w Warszawie a doktora w Berlinie w 1829 r. Lekarz dominalny w Międzyrzeczu (u ks. Konstantego Czartoryskiego) do 1848 r. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 253.

⁴⁶ Adam Bogumil Helbich (1796–1881) – w 1817 r. uzyskał stopień magistra medycyny, chirurgii i akuszerii; liczne podróże naukowe po Europie. W 1827 r. w Berlinie uzyskał stopień doktora medycyny. W 1840 r. na stałe przeniósł się do Warszawy, jeden z czynniejszych członków TLW. Poparł tworzenie „Tygodnika Lekarskiego” i został jego redaktorem. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 165.

⁴⁷ Ludwik Koehler (1799–1871) – medycynę studiował w Warszawie i Berlinie. W 1830 r. uzyskał doktorat w Paryżu. W Warszawie pracował w szpitalu Św. Ducha, następnie w szpitalu Starozakonnych, którego naczelnym lekarzem został w 1838 r. W 1840 r. mianowany dyrektorem Domu Zdrowia. Wydawał i redagował „Rocznik Szpitala Starozakonnych”. Był współredaktorem „Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 225.

⁴⁸ Józef Celiński (1779–1832) – farmaceuta. Stopień podaptekarza uzyskał w Warszawie. Następnie kształcił się w Krakowie i Berlinie, gdzie uzyskał stopień magistra farmacji. Wróciwszy do kraju pracował u aptekarza Gruela a następnie założył własną aptekę. W 1809 r. należał do założycieli Wydziału Lekarskiego w Warszawie. Wykładał w nim farmację, farmakologię i chemię prawną. Był asesorem farmacji w radzie ogólnej lekarskiej i członkiem TPN. [w:] S. Koźmiński, *op. cit.* s. 61.

⁴⁹ A. Wrzosek, *Rzut oka na rozwój czasopiśmiennictwa lekarskiego ze szczególnym uwzględnieniem pięćdziesięciolecia „Przeglądu Lekarskiego”, „Przegląd Lekarski”, 1911, t. L, nr 28, s. 440.*

połowie XIX wieku. Ta sytuacja nie powinna nikogo dziwić. Ówczesni lekarze byli wielkimi społecznikami, gotowymi pracować bez wynagrodzenia dla wspólnego dobra. Sam redaktor naczelny zrzekł się swego uposażenia na rzecz szpitala w którym pracował.

6.VII.1830 r. W. Malcz wystąpił z wnioskiem aby TLW drukowało swoje prace w jego czasopiśmie tzn. aby „Pamiętnik...” uznany został za oficjalny organ TLW. Towarzystwo pragnąc przyczynić się do pokrycia kosztów wydawnictwa, uchwaliło 3.VIII.1830 r. aby wszyscy członkowie zaprenumerowali gazetę⁴⁹. Dodać należy, iż w „Pamiętniku...” nie zamieszczano informacji o pracach TLW, ten zwyczaj pojawił się po raz pierwszy dopiero w „Pamiętniku Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”.

Kiedy wydawało się, iż „Pamiętnik...” może stać się ważnym pismem medycznym, wybuch Powstania Listopadowego zniweczył te zamierzenia.

„I wtedy właśnie kiedy wszystko rokowało pomyślny rozwój czasopisma Malcza – pisze T. Ostrowska – nagle upadło ono. Nie ulega wątpliwości, że przyczyniły się do tego ówczesne warunki polityczne, mianowicie wybuch powstania listopadowego”⁵⁰.

Pismo nie było reaktywowane a problematyka w nim prezentowana dopiero 7 lat później znalazła godne miejsce w „Pamiętniku Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”. W. Malcz był jego współzałożycielem i aktywnym członkiem komitetu redakcyjnego pierwszych dwóch tomów.

Mimo iż „PTLW” ukazywał się tylko przez dwa lata to odegrał w polskim czasopiśmiennictwie medycznym ważną rolę. Oprócz przekazywania wiadomości lekarskich, spełniał jeszcze jeden ważny cel – propagował polską terminologię lekarską: „Starać się będziemy, aby ile można wszędzie używać wyrazów polskich; zapewne nie małe trudności nastręczać się będą, bo język medyczny polski leżąc dotąd odlogiem nielada jakiej potrzebować będzie uprawy”⁵¹. Gazeta dała początek szybkiemu rozwojowi pism lekarskich w drugiej połowie XIX wieku, upowszechniała wiadomości z różnych dziedzin medycznych, co na pewno pomogło wielu lekarzom w ich pracy zawodowej. Tworząc gazetę redaktor założył, iż:

„Pamiętnik” będzie:

- 1 – podawał do wiadomości dostrzeżenia zbierane przez lekarzy polskich oraz

⁵⁰ T. Ostrowska, *Polskie czasopiśmiennictwo...*, op. cit. s. 38.

⁵¹ „Pamiętnik...”, 1828, *Przedmowa* s. IV.

- 2 – wyjątki z dzieł lub proste tłumaczenia artykułów z pism periodycznych zagranicznych, nowe formy chorób opisujące lub dawniej już poznane,
- 3 – ponieważ znaczna liczba chorób jest poza obrębem możliwości uleczenia, dlatego będę przytaczać sekcje pośmiertne dla wykrycia natury tego rodzaju chorób (konieczne jest poznanie zmian, którym w czasie choroby ulega ciało ludzkie a tym samym racjonalne zastosowanie leków podawanych w przypadkach późniejszych)...
- 4 – nowe środki lekarskie, sposób ich otrzymywania i zapisywania w chorobach, nadto rozbiory chemiczne lekarskich, krajowych roślin,
- 5 – wiadomości o nowych dziełach ukazujących się na rynku wydawniczym (krajowych i zagranicznych)⁵⁰.

Mimo, że nie wszystkie założenia udało się w pełni wykonać (głównie z powodu zamknięcia gazety) to zapewne przyczyniła się ona do poszerzenia wiedzy medycznej lekarzy oraz zachęcała czytelników do pracy naukowej i piśmienniczej.

„Pamiętnik...” nie doczekał się swojej monografii. Z racji jednak swych nieprzemijających wartości i zasług w dziele tworzenia podwalin pod prawdziwie kompetentną i profesjonalną gazetę medyczną zasługuje na przypomnienie. Może ten artykuł chociaż w części wypełni te braki.

**WYKAZ PRAC PUBLIKOWANYCH
W „PAMIĘTNIKU LEKARSKIM WARSZAWSKIM”
W LATACH 1828–1829**

I. CHOROBY WEWNĘTRZNE

1	Zapalenie odnóg oddechowych, połączone z wyrzucaniem utworów błoniastych (Bronchitis membranacea)	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 1–16
2	O kołtunie (plica polonica) dr Karol Weese	z niemieckiego przez dr Wilhelma Malcza	1828	t. I, s. 43–86
3	Nowo wynaleziony i nader prędki sposób uleczenia iąkania (z Dziennika Hufelanda)	dr Wilhelm Malcza	1828	t. I, s. 133–134
4	Opisanie choroby Febris pustulosa maligna	dr Hipolit Drzewicki	1828	t. I, s. 139–150
5	O kąpielach (rzecz wyięta z Francuskiego słownika umiętętności lekarskich i z wielu innych znakomitych pisarzy, pomnożone własnymi spostrzeżeniami)	dr Antoni Niedzielski	1828	t. I, s. 203–232
6	Uwagi nad rozprawą Doktora Weese o kołtunie umieszczoną w poprzednim poszycie Pamiętnika	dr Adam Chłędowski	1828	t. I, s. 248–260
7	Niektóre myśli o balsamowaniu trupów w starożytności przez Doktora Pariset	z francuskiego przez dr Jana Mile	1828	t. I, s. 261–271
8	O gwałtownem zapaleniu krtani i części pobliskich	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 327–336
9	Niektóre doświadczenia nad trawieniem robione przez dr Beaumont na młodzieńcu mającym fistułę żołądkową	z francuskiego przez Aleksandra Le Brun	1828	t. I, s. 385–391
10	Ciekawy przekład sekrecyi uryny przez ucho, oko, pierś itd. opisany przez Doktora Arnold w Jour. Univ.	dr Andrzej Janikowski	1828	t. I, s. 399–401
11	Febra opuszczająca szczególnego rodzaju przez P. Schwartze dotąd pierwszy raz postrzeżone	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 402–403
12	Choroba błękitna dzieci nowo narodzonych (Cyanosis neonatorum)	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 403–404
13	O dyetetycznem zachowaniu się kobiet w czasie ciąży	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 415–440
14	Dwa przykłady aneurysmatu aorty brzuchowej przy sekcji znalezionej, kiedy za życia choroba pod postacią, cierpienia wątroby bieg swój odbywała	dr Hipolit Drzewicki	1828	t. I, s. 441–448
15	Zaszczepienie wraz z ospą różą	dr Filip Kincel	1828	t. I, s. 465–467

16	O użytku tak zwanych Angielskich mamek czyli flaszczyk do karmienia niemowląt	dr Karol Meyer	1828	t. I, s. 477-486
17	Nowe uwagi względem prawdziwego początku powietrza morowego (peste) przez E. Pariset	z francuskiego przez dr Wilhelma Malcza	1828	t. I, s. 518-534
18	Wiadomości o nowej chorobie zjawionej w Paryżu	dr Ludwik Koehler	1828	t. I, s. 535-538
19	O naturze i leczeniu zaiakiwania się przez Dra M Cormacka	dr Antoni Niedzielski	1828	t. I, s. 538-541
20	Niektóre myśli o febrach peryodycznych wsparte doświadczeniami	dr Karol Kaczkowski	1828	t. II, s. 27-48
21	O sparaliżowaniu połowy twarzy	dr Andrzej Janikowski	1828	t. II, s. 49-71
22	Przykłady Anewryzmatu Aorty brzuchowej i arteryi nerkowej, które za życia obiawialo się symptomami właściwemi zapaleniu żołądka, a później symptomatami właściwemi zapalenia nerki lewej	dr Jan Bączewicz	1828	t. II, s. 86-100
23	Zapalenie mózgu i błon mózgowych, które się ukończyło swego rodzaju wyrzutem	dr Wilhelm Malcz	1828	t. II, s. 110-118
24	O sztucznych wodach morskich	Szymon Fabian	1828	t. II, s. 132-135
25	O naturze chorób wenerycznych i o leczeniu ich bez merkuryuszu	dr Andrzej Janikowski	1829	t. II, s. 174-221
26	Kilka słów o szkarlatynie teraz panującej z zapaleniem gardła gangrenowem	dr Wilhelm Malcz	1829	t. II, s. 279-286
27	O czarnej kroście	dr Adam Helbich	1829	t. II, s. 294-379
28	O koltunie	dr Franciszek Brand	1829	t. II, s. 413-444
29	Kilka uwag nad charakterem choroby koltunowej wraz z krótką odezwą do lekarzy Polskich	dr Wilhelm Malcz	1829	t. II, s. 445-452
30	Przykład nadzwyczajnie wielkiej wątroby, połączonej z tumorem torebkowanym znacznej wielkości, zawierającym w sobie hydatydy	dr Ludwik Bierkowski	1829	t. II, s. 465-473
31	O wymiotach, jako sposobie krwotoki tamującym	dr Wilhelm Malcz	1829	t. II, s. 473-505
32	Niektóre myśli o wodnych puchlinach i opisanie przypadku wodnej puchliny mózgu, pomyślnie ukończonego	dr Michał Chorażewicz	1829	t. II, s. 506-525
33	Kilka słów o Febrze peryodycznej r. 1829 w mieście Warszawie panującej	dr Hipolit Drzewicki	1829	t. II, s. 525-530

34	Wypadki zatrucia wroniem okiem (Nux vomica) szczęśliwie uleczone (postrzeżenie P. Baynhama z Birmingham i Dra Basedow z Merseburga)	brak autora	1829	t. II, s. 559-562
35	Skolowacenie ciała (tetanus) uleczone metodą przeciwwzpalną	brak autora	1829	t. II, s. 562-564

2. CHOROBY ZEWNĘTRZNE

1	List Rady tajnego Pastorffa do Wydawców Dziennika: Journal der praktischen Heilkunde, o szczęśliwie wykonanej przez P. Civiale operacji kamienia na Baronie de Zach. Wyjęty z tegoż Dziennika z poszytu styczniowego r.b.	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 134-138
2	O sposobach usuwania Kamieni urynowych z pęcherza	dr Andrzej Janikowski	1828	t. I, s. 151-202
3	O sposobach usuwania Kamieni urynowych z pęcherza dalszy ciąg	dr Andrzej Janikowski	1828	t. I, s. 273-327
4	Opisanie pęknięcia pochwy macicznej w czasie porodu i wystąpienia dziecka w jamę brzuszną	dr Jan Mile	1828	t. I, s. 337-345
5	Używanie kolistych przewiązań członków w leczeniu chorób peryodycznych przez Doktora Troschel, lekarza praktykującego w Berlinie. Wyjęte z dzieła Journal für Chirurgie und Augenheilkunde z Tomu XI poszytu drugiego 1828 r.	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 449-465
6	O leczeniu guzów krwistych na głowie dzieci nowo narodzonych, za pomocą ucisku	dr Andrzej Janikowski	1828	t. I, s. 486-495
7	Historia wydobycia z pochwy macicznej dwóch zębów trzonowych i dwóch kłów	dr Jakub Jasiński	1828	t. I, s. 502-518
8	O nowym sposobie leczenia fistuł	dr Józef Czekiński	1828	t. II, s. 1-11
9	Kilka słów o ropniach jamy szczęki górnej	dr Adam Helbich	1828	t. II, s. 71-85
10	O leczeniu tumorów przez nacisk	dr Franciszek Kuczyk	1828	t. II, s. 100-110
11	O Transfuzji czyli o przelaniu lub przetoczeniu krwi	dr Ludwik Bierkowski	1829	t. II, s. 139-174
12	O nowym sposobie tamowania krwotoków z arteryi i wen w czasie większych operacji	dr Ludwik Koehler	1829	t. II, s. 263-278

13	O oddzieleniu za pomocą operacji zrakowacialej szyi macicznej i całej macicy	dr Ludwik Koehler	1829	t. II, s. 395-410
14	Operacja zrakowacialej kiszki prostej czyli stolcowey (intestinum rectum) wykonana przez Lisfranka w Paryżu	dr Ludwik Bierkowski	1829	t. II, s. 453-465
15	Sposób leczenia znamion (naevus maternus) przez podwiązanie Dra Lawrence	brak autora	1829	t. II, s. 555-558

3. FARMAKOLOGIA

1	O własnościach Chlorków Wapna, Sody i Potasu i ich użyciu w Sztuce Lekarskiej	dr Jan Tomorowicz	1828	t. I, s. 87-124
2	O nowym sposobie otrzymywania Olei Crotonis tiglii przez John Pope	dr Jan Tomorowicz	1828	t. I, s. 125-128
3	O Bromie i jego preparatach, mianowicie o wodobromie potażu i o użyciu jego w chorobie skrofulicznej	dr Wilhelm Malcz	1829	t. II, s. 530-555
4	O skutkach urynu (Urea)	dr Jan Tomorowicz	1828	t. I, s. 130-131
5	O właściwościach różnych gatunków skrzyżu (Equisetum)	dr Jan Tomorowicz	1828	t. I, s. 132-133
6	Dowody że mięta pieprzna kralowa i olej z niej pędzony nie ustępują w dobroci ziele i oleiowi tegoż nazwiska z zagranicy sprowadzonym	prof. Józef Celiński	1828	t. I, s. 233-247
7	O użyciu kubeb w sztuce lekarskiej	dr Jan Tomorowicz	1828	t. I, s. 346-372
8	O użyciu kubebów (Piper Cubeborum) i ich Oleyku eterycznego w leczeniu rzeżączek	dr Aleksander Le Brun	1828	t. I, s. 373-385
9	O użyciu Chlorku wapna w zapaleniu oczów zwanem Ophthalmia purulenta	dr Andrzej Janikowski	1828	t. I, s. 391-398
10	Maść na opalenzę	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 401-402
11	O zewnętrznym użyciu Saletranu srebra	dr Ildefons Krysiński	1828	t. I, s. 468-477
12	O właściwościach i skutkach lekarskich korzenia pod nazwiskiem radix coinceae albo Chiococcae zwanego	dr Jan Tomorowicz	1828	t. II, s. 119-132
13	O właściwościach i skutkach lekarskich korzenia pod nazwiskiem radix caincae albo Chiococcae racemosae zwanego ciąg dalszy	dr Jan Tomorowicz	1828	t. II, s. 222-262

14	Rozbiór chemiczny rośliny zwanej Barszcz polski (Heracleum sphondylium) (1)	J. Waręski	1829	t. II, s. 379-394
15	O Bromie i jego preparatach, mianowicie o wodobromie potażu i o użyciu jego w chorobie skrofuliczynej	dr Wilhelm Malcz	1829	t. II, s. 530-555

4. NARZĘDZIA

1	Opisanie nowych narzędzi do odcięcia szyi macicznej zrakowacialey	dr Jan Mile	1828	t. I, s. 17-42
2	Opisanie dwóch nowych skaryfikatorów fistulowych	dr Jan Mile	1828	t. II, s. 12-27
3	Opisanie szczegółowe mego aparatu do transfuzji, iako też rurki pojedynczej, której do robienia doświadczeń na zwierzętach naywięcey używalem	dr Ludwik Bierkowski	1829	t. II, s. 286-292

5. DZIEŁA NOWE

1	Lekcyje Hygieny czyli nauki zachowania zdrowia, wykładane publicznie od r. 1823 w Liceum Wolyńskim przez Karola Kaczkowskiego	dr Wilhelm Malcz	1828	t. I, s. 405-411
2	Ważne dzieło anatomiczno-patologiczne Anatomie pathologique du corps humain, ou descriptions avec figures lithographies, des diverses alterations morbides dont le corps humain est susceptible	brak autora	1829	t. II, s. 564-573

Anna Marek

The story of the Wilhelm Malcz's „Warsaw Medical Journal” (1828–1829)

Synopsis

The „Warsaw Medical Journal” (*Pamiętnik Lekarski Warszawski*), the first Polish scientific medical journal, was published in Warsaw in the years 1828 and 1829. Its editor and publisher was W. Malcz – a great social activist and distinguished doctor. The articles were written mainly by doctors, but also by pharmacists and a writer, who informed readers about the development of medicine at home and abroad, enabled them to raise their professional qualifications, and encouraged them to engage in academic and literary activity. The articles comprised original works, sophistry, translations from foreign periodicals, descriptions of new instruments, book reviews and correspondence from Paris. The range of topics in the „Warsaw Medical Journal” was very broad. Articles covered internal and external diseases and pharmacology. In 1830 the journal was made the official organ of the Warsaw Medical Society. But then the November Uprising broke out, and prevented the journal's further development.

Anna Marek

Geschichte und Problematik des „Warschauer Arzttagebuches” von Wilhelm Malcz (1828–1829)

Zusammenfassung

Das „Warschauer Arzttagebuch”, die erste polnische Ärztezeitschrift mit einem wissenschaftlichen Charakter, erschien in Warschau in den Jahren 1828–1829. Ihr Redakteur und Herausgeber war W. Malcz. – ein Mensch, der für das Gemeinwohl tätig war, und ein hervorragender Arzt. Die Autoren der Artikel waren vor allem Ärzte, aber auch Pharmazeuten und ein Literat. Die Zeitschrift informierte ihre Leser über die Entwicklung der Medizin im In- und im Ausland, sie ermöglichte berufliche Fortbildung und ermutigte zu wissenschaftlicher und schriftstellerischer Arbeit, Unter den Artikeln lassen sich originale Arbeiten, Beschreibungen einzelner Krankheitsfälle. Übersetzungen aus ausländischen Zeitschriften, Beschreibungen neuer Instrumente, Buchbesprechungen und Berichte aus Paris unterscheiden. Der Umfang der im „Warschauer Arzttagebuch” behandelten Themen war sehr breit. Die Arbeiten betrafen die inneren und äusseren Krankheiten sowie die Pharmakologie. Im Jahre 1830 wurde diese Zeitschrift als offizielles Organ des Warschauer Ärzteverbandes anerkannt. Der Ausbruch des Aufstandes verhinderte jedoch ihre weitere Entwicklung.